

PENNAC, DANIEL. *CHAGRIN D'ÉCOLE*. PARÍS: GALLIMARD, 2007. [*MAL D'ESCOLA*. BARCELONA: EMPÚRIES, 2008]

Pennac ens ha ofert darrerament un assaig narratiu de base autobiogràfica amb gran força pedagògica. Al nostre país ha estat presentat amb el títol *Mal d'escola; Mal de escuela*. Jo hagués proposat traduir *chagrin* per *pena*. Pena d'escola perquè podria ser molt més gratificant, perquè amb les condicions actuals, per limitades que siguin, l'escola hauria de ser una experiència inefable per als infants que a un cert nombre d'escoles ho és força i encara més per als joves adolescents que l'escola segueix interessant-los com a punt de trobada, tot i que per a un vint per cent d'ells comença a ser un plom als dotze o catorze anys i això amb independència de la situació econòmica i sociocultural.

Professor de llengua francesa durant vint-i-cinc anys, Pennac se'n va anar sortint amb els alumnes més difícils però no ha volgut fer un llibre sobre l'escola. «Tothom se n'ocupa de l'escola, eterna baralla dels antics i els moderns: que si els programes, que si el paper social, les seves finalitats, l'escola d'ahir, la de demà... No, un llibre sobre l'últim de la classe! *Sobre el dolor de no comprendre*, i el dels seus danys col·laterals» —diu el seu propi personatge. Anteriorment ja s'havia ocupat de la lectura: *Com una novel·la* (1992), de la lectura com a activitat lliure de gaudi i de cultura, no de les classes de lectura, cada vegada més feixugues perquè uns saberuts de l'Administració pública han decidit que hi ha lectures obligatòries.

La presentació del llibre ha tingut un potent desplegament publicitari ja que les editorials comptaven a aprofitar la riuada de la difusió que va tenir *Com una novel·la*, traduïda al català dos anys abans que al castellà. He tingut ocasió de parlar amb molts professors d'educació secundària i no, no ha entrat el llibre més que en aquells que ja estan compromesos en la causa dels adolescents avorrits d'escola. I és una veritable llàstima; el mateix conseller d'educació hauria fet una gran aportació amb una petita despesa trametent deu exemplars a cada centre d'educació secundària i de ben segur que els professors haurien fet llistes de reserva ja que hauria estat objecte de conversa.

Contra les normes que jo mateix dono als estudiants —i és una decisió pensada— he començat pel final, per una valoració d'excel·lència del llibre però bé que ho haig de justificar tot seguit pel contingut, encert, oportunitat, mesura i compromís. D'altra banda, no escric per encàrrec d'editorial, ni a compte de premsa i potser amb desinterès de l'Administració pública.

L'obra que comentem és un assaig que fonamenta i defensa una posició: l'escola està per atendre els alumnes que presenten alguna dificultat; l'escola no es justifica per aquells infants que aprendrien encara que no anessin a escola i que són aquells alumnes amb els qui bon nombre de professors es complauen potser

perquè no volen acceptar que la seva tasca rutinària, estereotipada, d'un culturalisme caduc serveix de ben poc. Però Pennac és àgil d'escriptura i sap emulsionar l'assaig amb el gènere narratiu; hom no s'adona que passa de plantejaments asserius fonamentats en elements narratius de base experiencial. I és que Pennac parteix de la seva experiència d'infant, d'un infant «cancre», «cap de suro» han traduït, un estudiant totxo, un mal estudiant, que no vol dir mal noi. L'autor ha fet reproduir el seu propi butlletí de notes a la contraportada de l'edició original francesa i és efectivament una prova documental d'evidència. La seva experiència és de patiment, mal de no comprendre. I no podent superar la situació és quan recorre a l'excusa que els adults condemnen com a mentida. No hi ha manera de sortir-se'n, la mentida cada vegada ha de ser més gran. Això mateix havia explicat Truffaut a *Les quatre cents coups*, on Antoine Doinel justificava la seva enèsima absència amb la mort de la seva mare. Si la situació no es pot superar, solament es tenen ganes de fugir. I el narrador de l'experiència personal ens reconeix que li havia passat pel cap la màxima fugida, el suïcidi, com és sabut desgraciadament possible entre els adolescents i —per això mateix— sempre ha estat norma no parlar-ne als mitjans de comunicació encara que alguns explotadors del *reality show* han arribat a trencar l'acord tàcit. Es viu entre l'odi i la desesperada demanda d'afecte. Si no és la fugida, de l'escola, de casa, de la vida, es mira d'aplar qui té el control de la situació. Per entendre el professor que més torturat el tenia amb males

Matières	Moy T1	Moy T2	Moyenne				Appréciation générale	
			Élève	Classe	-	+		
ARTS PLASTIQUES	12	9	10,5	17			<i>Dessine partout sauf en classe</i>	
EDUCATION MUSICALE	5	7	6	15,5			<i>Bavardage incessant</i>	
EPS	7	/	/	13			<i>Beaucoup trop d'absences</i>	
FRANÇAIS								
	Ecrit	8	6	7	16,8			<i>Élève gai, mais triste à l'école</i>
HISTOIRE GEOGRAPHIE								
	Géographie	11	12	11,5	12			<i>Peut encore mieux faire</i>
	Histoire							
MATHÉMATIQUES								
		3,5	6,5	7,15	13			<i>Manque de bases</i>
LVT anglais								
	Ecrit	3	3	3	2,8			<i>Parle beaucoup, mais pas un mot d'anglais</i>
SVT								
		6	10	8	9,5			<i>ne doit pas se décourager</i>
TECHNOLOGIE								
		7	2	4,5	14,3			<i>N'a rien fait, rien réussi</i>

Conclusion : *Le troisième trimestre sera déterminant*

qualificacions i des acreditacions contínues, l'alumne Pennac va decidir participar en un regal d'aniversari i va pispar uns quants bitlles de la caixa familiar que va haver de rebentar. Decisió radical dels pares per aturar aquestes conductes: posar el noi a estudiar en un internat.

Aquesta experiència viscuda, elaborada i conduïda a un final positiu és la que fonamentarà l'acció docent del mal alumne que esdevindrà professor.

«...Cal que aquells que pretenen ensenyar tinguin una visió clara del seu propi passat escolar» i suggereix obertament que els professors siguin reclutats més entre els mals alumnes que entre els bons. I vol palesar que l'adreçament d'un alumne, el seu reeiximent es pot assolir amb algun bon professor, potser solament un. I en dóna les claus biogràfiques. Primer, un professor de llengua francesa que, veient que no havia estudiat les lliçons i no havia fet els deures i que en canvi inventava excuses molt ben fabulades, li va dir que l'alliberava a canvi d'escriure una novel·la, que cada setmana li duria un capítol. Després, un tranquil professor de matemàtiques que, si el trobava castigat, el convidava a fer un quart d'hora de matemàtiques. La professora d'història que els arrossegava amb la seva activitat contínua. El professor de filosofia, un panxut escèptic que els carregava de preguntes però valorava molt detingudament els seus treballs. Tots diferents però que no es rendien mai i que mai desacreditaven els alumnes.

Tot això s'aclareix entre plantejament i desenllaç final. Constitueix la contextualització i la fonamentació. Entremig hi ha desenvolupades clares propostes pedagògiques i concrecions didàctiques. D'entrada que els alumnes deixin de sentir-se incapaçs però sense sermons o consells, analitzant la llengua, els pronoms imprecisos, i el professor Pennac afirma: «Els mals de la gramàtica es curen amb gramàtica, les faltes d'ortografia amb l'exercici de l'ortografia, la por de llegir amb lectura... en aquesta aula, durant aquesta hora de classe, mentre hi som». Sabia que la cantarella: has de llegir a casa, copia-ho una altra vegada, fes aquestes fitxes de recuperació... van necrosant el problema. Els dictats, la memorització de textos, el càlcul mental i les notes de puntuació són pràctiques tradicionals que van quedar desvirtuades per haver-ne fet un ús pervers, però el professor Pennac les ha emprades positivament amb els alumnes. La memorització de textos i poemes és tan viva que quedaran per a la vida adulta. Els alumnes reclamen notes, una confirmació del seu treball encara que a vegades alguns treballs no es podran qualificar si no han estat entesos o si han estat fets sense dedicació.

Els patiments psicològics poden dur a mals resultats escolars i això s'ha de tractar amb comunicació, fora de classe, però amb recursos de la cultura (una novel·la que tracta el tema que preocupa, una pel·lícula que pugui capgirar, un grup que fa música que pot acompanyar la vivència...).

I els antiquats horaris i l'organització escolar que seguim repetint es fan insuportables als alumnes i als professors. Al nostre país vam tenir una oportunitat molt fonamentada a l'ESO amb els crèdits variables (model d'elecció del currículum del pla Langewin-Wallon de 1941) però la majoria de professors van fer els possibles per tornar a horaris uniformes de tot el curs: per la seva conveniència, sense considerar el desgast que comporta estar tot el dia vigilant els alumnes. Si tots fan el mateix, hi ha primers (en velocitat, no en capacitat) i hi ha els que es

despengen i apliquen la seva capacitat a... (?). Per experiència pròpia sé que els alumnes que incordien a la classe, són alumnes amb capacitat, desmarxats, que no quedaran en l'anonimat.

El professor Pennac ja va deixar l'institut d'ensenyament, no per cremat, i ara és l'escriptor Pennac. No fa un cant de suficiència, sap que hi va patir i reconeix que amb alguns alumnes no se'n va sortir. Ara també va als instituts cridat per altres professors per parlar de les seves novel·les amb els alumnes, conrear el gust per la lectura, el coneixement i la cultura. I incorpora experiències d'altres professors. La d'Alí, un antic alumne que se'n va sortir i que treballa amb nanos en situació de fracàs. En equip els posa la càmera de vídeo a les mans i els envia a fer una entrevista a un dels seus col·legues. El resultat és una comedieta estereotipada que després veuen en grup. Però els la passa una vegada i una altra fins que els mateixos alumnes se senten incòmodes i veuen la ridicleusa d'un contingut que no té cap interès. Finalment, el professor els torna a enviar a fer l'entrevista i, sorpresa!... ara té contingut, parla de les seves vides, fan preguntes amb paraules i frases més buscades, apareix l'esforç per comprendre l'altre amb joc de zoom.

Els continguts de comunicació de massa han d'entrar a l'aula, han de ser objecte de coneixement i aprenentatge escolar reflexiu. Que no s'han vist prou enregistraments de malifetes i de violència de joves en la xarxa digital? Que no n'han parlat prou als informatius de TV? Que no han explotat la violència juvenil en pel·lícules taquilleres? Però a l'escola no se'n parla, no és acadèmic. I la publicitat de marques que atrapa igual els adolescents de tota condició social i sembla que val més el que vesteixen i porten (calçat, pantalons, mòbil, jupa, skate..), prop de 900 euros, que ells mateixos. Coneixen els noms de les marques de «l'escola ideal de la Gran Iaia Màrqueting» i desconeixen les paraules que designen els objectes. I diuen que els profes els «mengen la bola». En la societat industrial, «la família es feia càrrec de la seva educació, l'escola de la seva instrucció». La societat de masses i consum és un món on es barregen aquells mons familiar i escolar i s'espera l'adolescent i jove perquè és un client. I l'escola, model segle XIX, no ha de canviar?

Pennac reclama que «aquells que pretenen ensenyar tinguin una visió clara del seu propi passat escolar» i qüestiona receptes fàcils: «A la merda l'empatia!» «De mètodes en sobren... amb els mètodes no n'hi ha prou». I el que cal, Pennac es resisteix a pronunciar-ho, perquè a «l'insti, al col·le o a la fac» és una paraulota. La paraula és: amor. Compte! No un amor mel·liflu; en el decurs de l'obra queda clar que és un amor exigent i alhora comprensiu, també amb fonament racional i amb voluntat incondicional.

No faig una recensió ortodoxa perquè em sembla que podria traïr la frescor de l'obra de Daniel Pennac. Vaig pessigant aquí i allà amb alguna concreció o altra

de la meua pròpia experiència docent per evidenciar que hi ha coneixement de la realitat dels alumnes i propostes d'intervenció educativa clares i consistents. I això és la pedagogia. Què sinó? Manuals perfectament estructurats que parlen de les dimensions de l'educand, de tota mena de mètodes, del professor ideal... però que no donen línia ni força d'intervenció en un ambient determinat? Tractats sistemàtics amb els quals es preparen oposicions a la funció docent però que són tan feixucs que mai més es consulten? *Mal d'escola* es pot llegir al sofà, de gust, però després un professional en farà una segona lectura d'on traurà moltes iniciatives que poden canviar el seu estil docent de manera radical, altrament, canviaran les conviccions més profundes sobre l'ensenyament. Entraran en pedagogia, sense adonar-se'n els docents que mai no l'han estudiada, que han treballat per intuïció i veient com treballaven els seus companys i sense verificar la relació entre l'actuació dels alumnes i del professor. Després es podrà entrar en pedagogia més sistematitzada però atenta a la vida i la realitat actual com la de Freinet o la de Meirieu.

Els consellers o ministres d'educació i els directius de l'Administració també han de trobar interès en aquesta obra que no en té res de superficial, de lleugera, en el seu contingut. En primer lloc hauran de veure que l'excés de regulació legal com l'excés d'antibiòtic està deixant els docents sense defenses, sense iniciativa pròpia. En segon lloc haurien de veure que el pacte social per a l'educació no és que els pares i mares participin i s'adaptin a l'escola, sinó que junts vegin el patiment d'adolescents que no poden aprendre i que els mitjans de comunicació i la societat de consum estan maltractant abusivament la infància i joventut. En tercer lloc, no hauria de passar desapercebut que l'internat, o millor l'institut residència, seria una bona alternativa per a alguns alumnes com ho va ser per a Pennac quan ja se'l donava per perdut; però en dóna la clau: els professors han de conviure amb els alumnes i han de ser de talla suprema extra.

Chagrin d'école va sortir el 2007. Jo vaig tenir la sort que una filla de retorn d'Erasmus a França, em va voler fer el regal adequat, va consultar i va encertar Aquí, el llibre es va presentar traduït al català i castellà el setembre de 2008 i, transcorregut un any, encara seria una bona proposta que les autoritats educatives en trametessin deu exemplars a cada centre d'educació secundària on es podrien obrir fòrums de diàleg professional ben contextualitzat que farien més que tanta normativa legal i tant de currículum.*

Martí Teixidó i Planas

* Més informació a:

<http://www.gallimard.fr/pennac-chagrindecote/>

<http://www.maldeescuela.com/>